

Kaisa Ahvenjärvi & Leena Kirstinä

Vastine Helena Ruuskan arvioon "Kirjallisuus oppoa tekstitaitosuohon" (*Avain* 1/2014)

Avaimen numerossa 1/2014 julkaistiin Helena Ruuskan arvio kirjoittamastamme *Kirjallisuuden opetuksen käsikirjasta* (SKS, 2013). Arviossaan Ruuska toteaa: "Teos jutustelee kirjallisuuden opetuksesta niitä näitä, mutta käsikirjamainen kokoomateos se ei ole". Käsikirjassamme esitellään kouluopetuksen ja kirjallisuudentutkimuksen välistä suhdetta, kirjallisuuden opetuksen historiaa, koulujen kirjallisuuskäytäntöjä, lukemisen ja lukutaidon merkityksiä, kirjallisuuden opetusmenetelmiä ja kirjallisuuden asemaa ylioppilastutkinnossa. Ruuska ei arviossaan yksilöi, minkälaisia konkreettisia sisältöjä hän olisi käsikirjalta näiden lisäksi kaivannut.

Kirjallisuuden opetuksen käsikirja on tarkoitettu ensisijaisesti äidinkielen ja kirjallisuuden opettajiksi aikoville, mutta toivon mukaan myös kokeneemmat opettajat voivat saada teoksesta apuneuvoja työhönsä. Olemme koonneet yhteen hyviä käytäntöjä (*good practices*), joita opettajien usein toivotaan välittävän toisilleen. Kuvaamme kirjallisuuden opetusta pohjaten sellaisiin pedagogisiin periaatteisiin kuin oppijakeskeisyys, omakohtaisuus, elämyksellisyys, luovuus ja ongelma-keskeisyys. Jokaisen oppijan ja opettajan on viime kädessä itse löydettävä oma tiensä teoksiin.

Ruuska esittää huolensa kirjallisuuden erityisaseman unohtamisesta muiden tekstien joukossa. Omasta mielestämme *Kirjallisuuden opetuksen käsikirja* ei kuitenkaan ole vaarassa vajota "tekstitalousuohon", sillä jo johdannossa toteamme keskittyvämme yksiselitteisesti kaunokirjallisuuteen. Tietokirjallisuus ja mediatekstit on rajattu pois, ja itse tekstitalouden käsitteestä kirjoitetaan teoksessa vain kahden sivun verran.

Ruuska siteeraa arviossaan käsikirjamme kohta, jossa toteamme, että kirjallisuuden opettaminen on tekstien käytön ja niiden monenlaisten tehtävien opettamista. "Millä muulla sivistysvaltiolla on varaa suhtautua näin löysästi kirjallisuuteen, jonka kautta katselemme mennyttä, peilaamme nykyisyyttä ja tähyämme tulevaan?" Ruuska kysyy. Päätösluvussa tuomme kyllä selvästi esille kirjallisuuden merkityksen sivistysvaltion jäsenille: "Kouluaikana lukijuuden pitäisi kehittyä subjektiivisesta kokemuksesta kulttuuriseksi lukutaidoksi. Kun lukukokemukseen liittyy tietoisuus traditiosta, yhteisön tietoisuudesta ja arvopäämääristä, voidaan puhua vastaanoton kulttuurisesti merkittävästä tasosta." (s. 207.)

Välillä Ruuska tuntuu kritisoivan pikemmin kirjallisuuden opetuksen nykytilaa kuin arvioitavana olevaa teosta. Hän esimerkiksi nimittää äidinkielen ja kirjallisuuden oppi-

ainetta käsittekammoiseksi. Käsikirjassa kuitenkin toteamme, että ”käsitteet auttavat tämentämään sitä, mitä tekstistä havaitaan, ja tuottavat siten oivaltamisen iloa” ja että ”on luontevaa, että opiskelija hallitsee keskeiset käsitteet samaan tapaan kuin reaaliaineissa” (s. 172). Jonkinlaisen vastauksen tarjoamme myös Ruuskan kysymykseen siitä, mitkä käsitteet sopivat yleissivistävään kouluun: ”Käsitteiden pitäisi olla sellaisia, että niitä voi soveltaa eri tekstilajeihin. Kertojan lisäksi sellainen käsite on muun muassa moniäänisyys, jota voi analysoida yhtä hyvin kaunokirjallisuudesta kuin asiatekstistä.” (s. 174.)

Yhtenä kirja-arvion perustehtävänä voi pitää arvioitavan teoksen kokonaissisällön esittelyä. Tämän tehtävän Ruuskan arvio täyttää mielestämme vaillinaisesti. Arvostelijan etiikan pahimpia puutteita on se, että hän poimii tekstistä asiayhteydestään irrotettuja yksityiskohtia. Ruuska esimerkiksi siteeraa katkelmaa, jossa esittelemme Erkki Lahdeksen 1980-luvulta peräisin olevaa mallia oppitunnin rakenteesta, ja pitää sitä ilmeisen vanhanaikaisena. Tuomme kuitenkin esille sen, että nykyopettaja ei saisi nähdä Lahdeksen mallia ahtaana kaavana vaan joustavana rakennelmana. Lisäksi esittelemme kirjallisuustunnin kulkua ja suunnittelua monin muin vinkein ja esimerkein, eivätkä opetuksen sisältöehdotuksetkaan rajoitu Ruuskan mainitsemiin *Seitsemään veljekseen* ja *Tuntemattomaan sotilaaseen*.

Näkemyksemme mukaan opettajan on syytä tuntea opetuksen historiaa, jotta hän voi muodostaa omaa filosofiaansa. Monet asiat on keksitty jo aikoja sitten, eikä hyviä ohjeita ja teorioita ole millään alalla hylätty sen vuoksi, että ne ovat olleet kauan käytössä. Käsikirjamme voi kenties toimia alustuksena, jonka pohjalta voi tehdä kirjallisuuden opetukseen reippaampiakin remontteja ja tuuletuksia.

Seuraavassa vielä muutamia kommentteja arvostelussa esitettyihin huomioihin:

Ruuska kysyy, mihin olemme unohtaneet kirjallisuudentutkimuksen uudemmat suuntaukset, mm. feministisen kritiikin ja postkolonialismin. Ne ovat kyllä esillä kahdessakin eri kohdassa, ja alaluvussa ”Kaanon tasa-arvon rakentajana” pohditaan tutkimussuuntausten esiin nostamia kysymyksiä koulun kirjalintojen näkökulmasta. Totta on, että uusimpien tutkimussuuntausten kysymyksenasetteluista olisi voinut saada enemmänkin irti.

Arvostelussa todetaan, että draama sivuutetaan teoksessamme yllättävän nopeasti ja vinkataan vuonna 1997 ilmestynyttä teosta, jonka tilalle Ruuska kaipaa tuoreempia lähteitä. Teoksen lopussa olevasta kirjallisuusluettelosta löytyy kuusi 2000-luvulla ilmestynyttä draama-lähdettä, ja koska emme kumpikaan ole draaman asiantuntijoita, olemme jättäneet työtavan tarkemman esittelyn itseämme paremmille.

Ruuska kritisoi teoksen sivujen uhraamista erilaisten kirjalistojen esittelylle. Kuten arvostelija toteaa, se, mitä koulussa tulisi luettaa, on ikuisuuskyseminen, ja juuri siksi käsikirjassa on haluttu esitellä erilaisin kriteerein laadittuja lukulistoja. Nuoren opet-

tajan on hyvä nähdä koulun kaanonissa tapahtuneet historialliset muutokset, jotka tulevat esille eri vuosikymmenten suosituslistoissa. Kaikkein uusimman kirjallisuuden vinkkaamisen olemme jättäneet muille foorumeille, kuten teoksen lopussa esitellyille kirjallisuuslehdille ja -sivustoille.

Ruuska hämmästelee sitä, että ylioppilaskoe on ansainnut käsikirjassa kokonaan oman lukunsa. Koska ylioppilastutkinto vääjäämättä ohjaa monella tapaa lukion kirjallisuuden opetusta, luku puolustaa mielestämme paikkaansa. Siinä keskitytään nimenomaan kirjallisuuden asemaan nykymallisessa kokeessa ja ruoditaan esimerkiksi Ruuskan peräänkuuluttamaa käsite-keskustelua.

Arvostelunsa päätteeksi Ruuska ihmettelee sitä, että teoksemme kuuluu SKS:n vertaisarvioituihin tiedekirjoihin. Tarkennuksena todettakoon, että kaikki SKS:n julkaisemat tietoteokset on referoitu, ja *Kirjallisuuden opetuksen käsikirja* on osa erityisesti opiskelijoiden suosimaa Tietolipas-sarjaa.

Ruuska toteaa ykskantaan, että käsikirjamme ei vastaa kirjallisuuden opetuksen uudistamistarpeeseen, vaan pikemminkin vaikeuttaa tilannetta. Epäselväksi jää, millä tavalla käsikirjamme haittaa opetusta tai heikentää kirjallisuuden asemaa. Kirjamme ei toivon mukaan estä uusien kirjallisuuspedagogisten teosten ilmestymistä, vaan pikemminkin synnyttää lisää keskustelua kirjallisuuden opetuksen nykytilasta ja tulevaisuudesta.